

Archeologisch bureauonderzoek

**Plangebied Lutkemeerpolder
Stadsdeel Nieuw-West**

BO 12-100 Amsterdam 2012

Inhoud

Samenvatting	4
Inleiding	5
1 Administratieve gegevens plangebied	6
1.1 Administratieve gegevens	6
2 Wet- en regelgeving	7
2.1 Algemeen	7
2.2 Rijk	7
2.3 Provincie Noord-Holland	7
2.4 Gemeente Amsterdam	8
2.5 Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie	8
3 Historisch-topografische en archeologische inventarisatie	9
3.1 Geomorfologie en bodem	9
3.2 Historie algemeen	9
3.3 Historisch-topografische inventarisatie van het plangebied	10
3.3.1 Ontginningen	10
3.3.2 Inpolderingen	12
3.4 Archeologische inventarisatie van het plangebied	14
3.4.1 Archeologische Monumentenkaart en Cultuurhistorische Waardenkaart	14
3.4.2 Vindplaatsen in de omgeving van het plangebied	14
3.4.3 Bodemopbouw	14
3.5 Conclusie: verwachtingsmodel	15
4 Archeologische verwachtingskaart	16
5 Archeologische beleidskaart	19
Conclusie	21
Bronnen	22
Appendix: Beleidsvarianten, stroomschema	23

Samenvatting

Bureau Monumenten & Archeologie (BMA) heeft in opdracht van Stadsdeel Nieuw-West een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd ten behoeve van bestemmingsplan Lutkemeerpolder. Dit is bedoeld om een beeld te krijgen van de ondergrondse cultuurhistorische waarden die in deze plangebieden aanwezig kunnen zijn. Een dergelijk bureauonderzoek past binnen de verplichting van gemeenten om conform de Monumentenwet beleid te ontwikkelen ten aanzien van het behoud cq documentatie van die overblijfselen bij bouwontwikkeling.

Het bureauonderzoek gaat uit van een beknopt overzicht van de historisch-topografische ontwikkeling van het gebied waarin het plangebied ligt. Het historisch overzicht wordt aangevuld met archeologische informatie afkomstig van vindplaatsen in de omgeving van het plangebied. De historische en archeologische informatie over de ruimtelijke topografische ontwikkelingen is omgezet naar een beeld van archeologische verwachtingen.

Op de archeologische verwachtingskaart (p. 16-18) staan twee zones aangegeven met een lage verwachting en zes met een negatieve verwachting. Aan de hand hiervan is een archeologische beleidskaart opgesteld, waarin de beleidsregels en maatregelen voor de vereiste archeologische monumentenzorg zijn vastgelegd.

De beleidskaart (p. 19-20) telt twee zones. Voor beide is gespecificeerd of en in welke mate eventueel archeologisch veldonderzoek nodig is in de bouwplanontwikkeling.

Voor het gehele plangebied geldt de wettelijke meldingsplicht. Dit houdt in dat ook in geval geen archeologisch vervolgonderzoek is vereist en bij toekomstige werkzaamheden toch bodemvondsten ouder dan vijftig jaar worden aangetroffen dit aan Bureau Monumenten en Archeologie gemeld wordt zodat in overleg met de uitvoerder en/of opdrachtgever maatregelen getroffen kunnen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

Inleiding

In opdracht van Stadsdeel Nieuw-West heeft BMA een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd naar bestemmingsplangebied Lutkemeerpolder.

Het bureauonderzoek geeft een overzicht van bekende of verwachte archeologische waarden binnen het plangebied. Hierbij is gebruik gemaakt van historisch kaartmateriaal, relevante publicaties en archiefbronnen in samenhang met archeologische informatie over al bekende vindplaatsen in de omgeving van het plangebied. Deze informatie is samengevat in een archeologisch verwachtingsmodel op basis waarvan de beleidsregels voor erfgoedzorg worden vastgelegd ten behoeve van het bestemmingsplan.

In het bureauonderzoek komen het nationale, provinciale en gemeentelijke archeologiebeleid (hoofdstuk 2), de historische en archeologische achtergronden (hoofdstuk 3) en de archeologische verwachting van het plangebied (hoofdstuk 4) aan de orde, gekoppeld aan een beleidskaart (hoofdstuk 5) die inzichtelijk maakt of en in welke mate archeologische maatregelen binnen (toekomstige) planontwikkeling vereist zijn.

1 Administratieve gegevens plangebied

Het plangebied Lutkemeerpolder wordt begrensd door de Wijsentkade in het noorden, door de Ookmeerweg in het oosten en de Ringvaart in het zuiden en westen.

1.1 Administratieve gegevens

Opdrachtgever	Stadsdeel Nieuw-West
Contactpersoon	Mevrouw mr. S. Akgün
Adres	Postbus 2003
Postcode / plaats	1000 CA Amsterdam

Plangebied

Provincie	Noord-Holland	Gemeente	Amsterdam
Plaats	Amsterdam	Kaartblad	25 D
ARCHIS meldingsnr.	54110	ARCHIS afmeldingsnr.	43700
X-coördinaat N	112.199	Y-coördinaat N	487.166
X-coördinaat O	113.731	Y-coördinaat O	486.014
X-coördinaat Z	112.764	Y-coördinaat Z	485.033
X-coördinaat W	111.940	Y-coördinaat W	485.716

Locatie

2 Wet- en regelgeving

2.1 Algemeen

Het archeologische erfgoed bestaat uit voorwerpen en structuren die in de bodem bewaard zijn. Deze materiële overblijfselen vormen een onderdeel van onze leefomgeving. Het beleid voor het archeologisch erfgoed heeft dan ook veel raakvlak met dat van de ruimtelijke ordening. Voor optimale integratie van de archeologie in de ruimtelijke ordening heeft het rijk o.a. de Monumentenwet 1988 en de Wet ruimtelijke ordening aangepast.

2.2 Rijk

Om het bewustzijn van het Europese erfgoed te vergroten hebben de Europese ministers van Cultuur in 1992 het Verdrag van Valletta opgesteld (ook bekend als het Verdrag van Malta). Een van de voorwaarden om dit te bereiken is dat het Europese archeologische erfgoed voor toekomstige generaties beschikbaar blijft.

In Nederland wordt aan dit uitgangspunt invulling gegeven door behoud van archeologisch erfgoed in de bodem (*in situ*) tijdens de planontwikkeling mee te wegen. Als behoud in de bodem (bijvoorbeeld door middel van technische maatregelen of planaanpassing) geen optie is, dan worden archeologische resten opgegraven (behoud *ex situ*). De initiatiefnemer van een ruimtelijk plan, dat bodemverstoring tot gevolg heeft, is verantwoordelijk voor de planologische en de financiële inpassing van het archeologisch onderzoek.

In de Monumentenwet is een bepaling opgenomen dat in elk bestemmingsplan rekening moet worden gehouden met de in de grond aanwezige, dan wel te verwachten archeologische waarden.¹ Ook bevat de Monumentenwet een verplichting om toevallsvondsten te melden (de zgn. meldingsplicht).²

2.3 Provincie Noord-Holland

Als toetsingskader voor bestemmingsplannen en omgevingsvergunningen gebruikt de provincie Noord-Holland de structuurvisie, de leidraad Landschap en Cultuurhistorie en de Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW).³ Op grond van de Wro dienen gemeenten bij de vaststelling van bestemmingsplannen, projectbesluiten en beheersverordeningen de Provinciale Ruimtelijke Verordening Structuurvisie in acht te nemen. Op de CHW zijn o.a. archeologisch verwachtingsvolle gebieden opgenomen. De waardestellingen van de CHW zijn bedoeld als algemene indicaties die per specifiek plangebied nadere invulling en precisering nodig hebben. Naast de CHW beheert de provincie de Archeologische Monumentenkaart (AMK) van het rijk. Op de AMK staan de beschermde archeologische monumenten, de terreinen van zeer hoge en hoge archeologische waarde en de gebieden met een archeologische betekenis.

¹ Artikel 38a lid 1 van de gewijzigde Monumentenwet schrijft hierover dat *De gemeenteraad bij vaststelling van een bestemmingsplan als bedoeld in artikel 3.1 van de nieuwe Wet ruimtelijke ordening en bij de bestemming van de in het plan begrepen grond, rekening houdt met de in de grond aanwezige dan wel te verwachten monumenten.* Met 'monument' wordt hier een (onbeschermde) archeologisch monument bedoeld, ofwel alle terreinen welke van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde (art. 1 Monumentenwet)

² Artikel 53 van de gewijzigde monumentenwet 1988

³ Provincie Noord-Holland, 2010

2.4 Gemeente Amsterdam

De gemeente Amsterdam vindt het belangrijk dat archeologie vroegtijdig in ruimtelijke ordeningsprocessen wordt geïntegreerd.⁴ Hiermee worden twee doelen gediend. Ten eerste een efficiënte voortgang en kostenbeheersing van bouwprocessen. En ten tweede een kwalitatief goed en stadsbreed uniform beheer van het archeologische erfgoed.

Op basis van de resultaten uit het archeologisch bureauonderzoek wordt bepaald of in het bestemmingsplan regels met betrekking tot archeologie moeten worden opgenomen. De Monumentenwet biedt een tweetal mogelijkheden (artikelen 39-40) die BMA heeft uitgewerkt in de modelregels archeologie.

De bescherming van (verwachte) archeologische waarden in een bestemmingsplan wordt geregeld met een omgevingsgunning als bedoeld in artikel 2.1 lid 1 van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht. Aan een omgevingsvergunning zijn bouwregels verbonden: die bepalen dat in het belang van de archeologische monumentenzorg de aanvrager van een omgevingsvergunning een archeologisch rapport met selectiebesluit dient te overleggen. Daarnaast kan in het bestemmingsplan worden opgenomen dat een omgevingsvergunning moet worden aangevraagd voor het uitvoeren van aanlegwerkzaamheden.

Aan een omgevingsvergunning kunnen voorschriften worden verbonden. Dit houdt in dat aan de vergunning de verplichting wordt gekoppeld om technische maatregelen tot behoud te treffen, om de archeologische resten op te graven of om de werkzaamheden te laten begeleiden door een archeoloog.

De bouwregels en de omgevingsvergunning voor aanlegwerkzaamheden bevatten daarnaast uitzonderingen die duidelijk maken in welke gevallen archeologisch onderzoek niet nodig is. In Amsterdam gelden elf beleidsvarianten, zoals de uitzondering van archeologisch onderzoek bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of ondieper dan de 19de of 20ste eeuwse ophogingen (Appendix: beleidsvarianten). In de praktijk komen per plangebied meestal twee tot zes varianten voor.

2.5 Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie

Voor de uitvoering van archeologisch onderzoek is door het ministerie van OCW de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) opgesteld. De KNA gaat uit van een gefaseerde aanpak. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen een Bureauonderzoek, een Inventariserend Veldonderzoek, een Archeologische Opgraving (AO) en een Archeologische Begeleiding (Appendix: stroomschema).

Het inventariserend veldonderzoek is bedoeld om de resultaten van het bureauonderzoek te toetsen. Het geeft inzicht in de aanwezigheid en toestand van de archeologische overblijfselen in de bodem. Een opgraving wordt uitgevoerd wanneer er sprake is van een vindplaats met waardevolle archeologische resten. Een archeologische begeleiding houdt in dat de bouwgreep onder begeleiding van een archeoloog wordt uitgevoerd. Elke onderzoeksfase wordt afgesloten met een selectiebesluit. Hierin wordt vastgesteld welke delen van een plangebied in aanmerking komen voor verder archeologisch onderzoek of voor bescherming en welke delen van het plangebied worden vrijgegeven.

Voor archeologisch veldonderzoek is een Programma van Eisen (PvE) vereist. Hierin zijn de kwalitatieve randvoorwaarden en onderzoeksvragen voor het werk vastgelegd. Het vormt de basis voor verdere planning en kostenraming. Het laten opstellen ervan behoort tot de verantwoordelijkheid van de initiatiefnemer van het bouwplan.

⁴ BMA, 2005

3 Historisch-topografische en archeologische inventarisatie

3.1 Geomorfologie en bodem

Het huidige natuurlijke landschap in en om Amsterdam is in grote mate bepaald door de landschapsvorming in het Holocene. Dat is de geologische periode na de laatste IJstijd (vanaf ca. 10.000 v. Chr.). Er heerste toen een gematigd klimaat waarin in enkele duizenden jaren grote pakketten veen groeiden in de kuststreek. Dit Hollandveen bevindt zich in de huidige ondergrond op gemiddeld 2 à 3 m ± NAP.

Het natuurlijke landschap werd vanwege grootschalige veenontginningen vanaf de 11de eeuw omgevormd tot een veenweidegebied. Aangezien de waterhuishouding een cruciale rol speelde bij de veenontginningen, begon tegelijkertijd de aanleg van het stelsel van (zee)dijken ter bescherming van het nieuwe bouw- en akkerland. Later, in de 17de en 18de eeuw, volgden de droogmakerijen waarbij grote watergebieden in Noord-Holland werden ingepolderd.

3.2 Historie algemeen

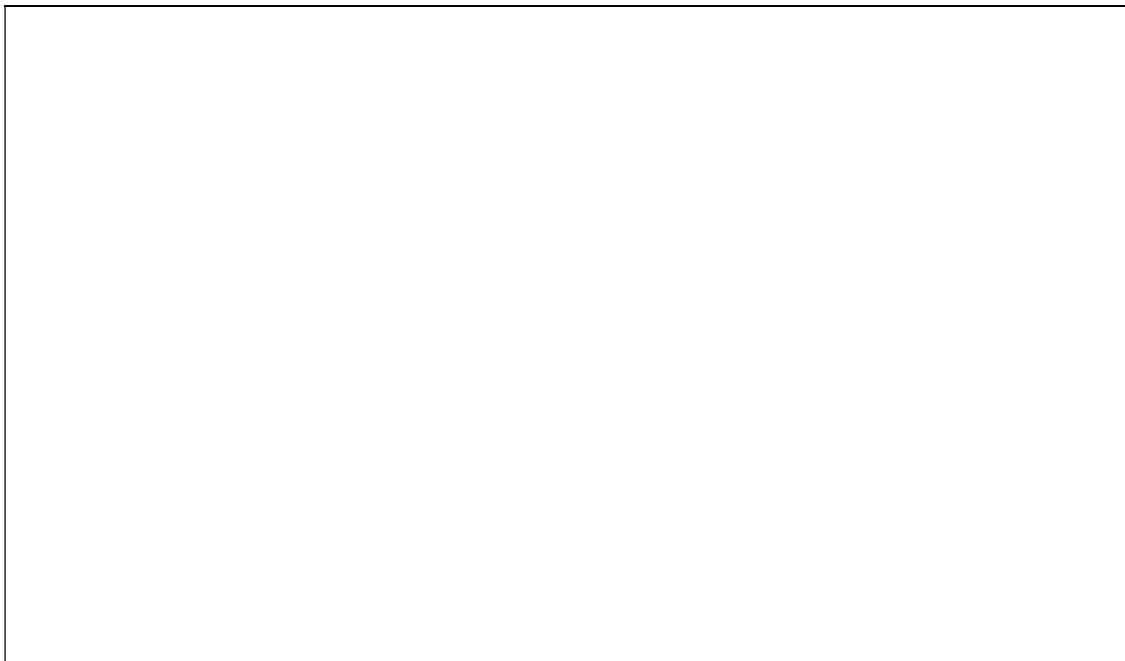
De vroegste sporen van menselijke bewoning of activiteiten binnen het gemeentelijk gebied van Amsterdam gaan dankzij recente vondsten in de Noord/Zuidlijn bouwputten op het Damrak en Rokin terug tot het late Neolithicum (ca. 2.400 v. Chr.). Ook rond de stad, op vooral de hoger gelegen strandwallen, zijn dergelijke oude vindplaatsen.

De oudste stedelijke bewoningssporen, voor zover nu archeologisch bekend, beginnen in de 12de eeuw en zijn teruggevonden aan de Nieuwendijk / Kalverstraat en de Warmoesstraat/Nes. Met de aanleg van de (Nieuwezijds en Oudezijds) burgwallen in de 14de eeuw startte het proces van stadsvorming. De stad had eerst een aarden omwalling als verdedigingswerk die in het laatste kwart van de 15de eeuw werd vervangen door een stenen stadsmuur. De laatmiddeleeuwse stad was omsloten door de huidige Singel aan de westkant en de Geldersekade en Kloveniersburgwal aan de oostkant. In de periode 1585-1663 groeide de stad explosief door vier stadsuitbreidingen. Ten tijde van de Eerste Uitleg (1585-1586) verplaatste de stadsrand zich naar de huidige Herengracht en de Oudeschans. Bij de Tweede Uitleg (1592-1596) kwamen er vier nieuwe woon- en werkeilanden (Marken, Uilenburg, Rapenburg en Vlooienburg) aan de oostkant van de stad. In 1613 ontstond met de Derde Uitleg aan de westzijde van de stad de woon- en werkburch de Jordaan en het eerste deel van de grachtengordel tot aan de Leidsegracht. De vroeg 17de-eeuwse stad werd beschermd door een aarden wal met 11 bolwerken ontworpen naar de nieuwste fortificatieplannen uit Italië. Met de Vierde Uitleg van 1663 werd in de Gouden Eeuw het halfcirkelvormige stadsplan van Amsterdam voltooid. De nieuwe bakstenen stadswal kreeg in totaal 26 bolwerken en had een gracht in het tracé van de huidige Singelgracht. Het oostelijk deel van de grachtengordel werd aangelegd over de Amstel en aan het IJ kwamen de drie oostelijke haveneilanden Kattenburg, Wittenburg, Oostenburg.

De eerste woonwijken buiten de Singelgracht ontstonden naar aanleiding van het uitbreidingsplan Kalff in 1877, gevolgd door een tweede ring na annexatie van grote delen van de gemeenten Nieuwer-Amstel en Sloten in 1896. De 20ste-eeuwse groei van de stad valt uiteen in vier fasen. Tussen 1915 en 1940 werd in Noord, Oost, Zuid en West de Gordel 20-40 gebouwd. Deze wordt gevolgd door de naoorlogse tuinsteden in West, Buitenveldert en Noord, en in de jaren zestig en zeventig door het volbouwen van de Bijlmermeerpolder. Met IJburg borduurt de stad begin 21ste eeuw weer voort op het concept van vier eeuwen tevoren, het creëren van stedelijk areaal in en aan het IJ. Daarnaast wordt ingezet op verdichting, door de bouw van woningen binnen het bestaande stedelijk gebied.

3.3 Historisch-topografische inventarisatie van het plangebied

Het plangebied Lutkemeerpolder omvat de Lutkemeerpolder, de voormalige Raasdorperpolder en aan de oostzijde een klein strookje van de voormalige Akerpolder. Tegenwoordig is het onderdeel van de buurt Lutkemeer/Ookmeer in Stadsdeel Nieuw-West. Voor de historisch-topografische analyse zijn verschillende cartografische bronnen gebruikt, waaronder de kaarten van Van Berckenrode uit 1610-1615, van Visscher uit ca. 1700, de Grote Historische Provinciale Atlas uit ca. 1850, de Topografisch Militaire Kaart uit 1854, de Chromotopografische kaart uit ca. 1900 en de kaarten van Publieke Werken uit 1961 en 2002.

2. Het plangebied (rood omlijnd) op de kaart van Van Berckenrode uit 1610-1615

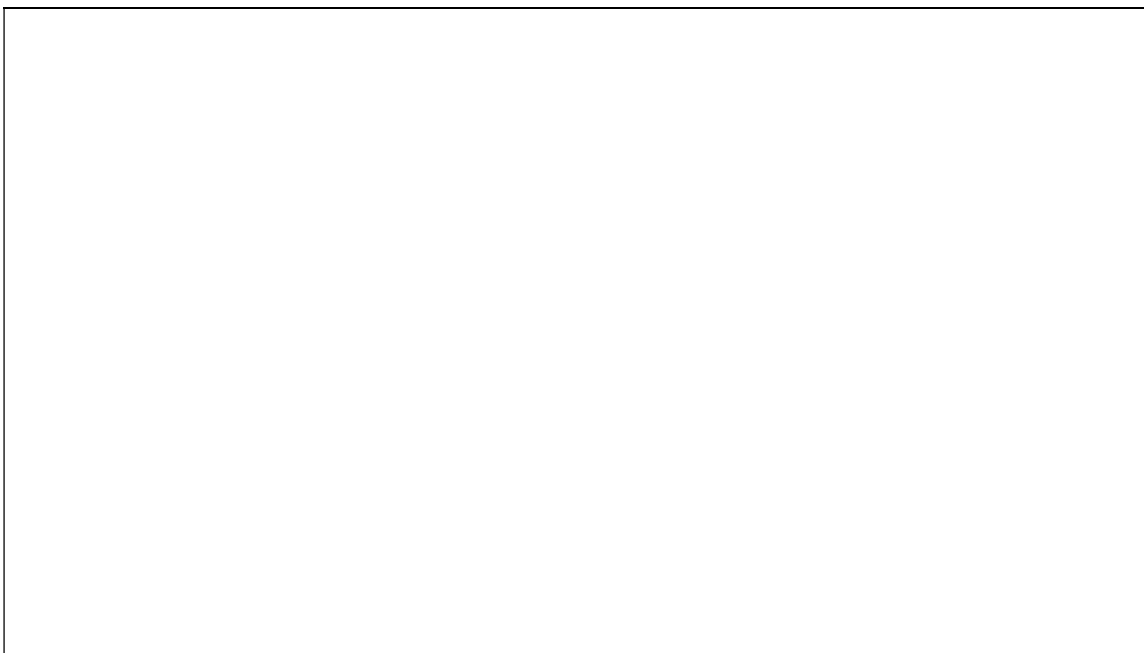
3.3.1 Ontginningen

Het Lutkemeer werd begrensd door de Osdorper Bovenpolder in het noorden en de Middelveldse Akerpolder in het zuiden. Deze polders behoorden in het verleden tot de ambachtsheerlijkheid Sloten. De ontginning van de polders in en rond Sloten startte vermoedelijk in de 11de of 12de eeuw. De ontginningsactiviteiten voltrokken zich op verschillende plaatsen tegelijk. Doorgaans vormde een waterloop de basis. Haaks op het water werden percelen uitgezet met een onderlinge afstand van 30 tot 100 m. Aan de kopse kant verrezen boerderijen op huisterpen en ontstond de voor het veenlandschap typerende lintbebouwing. De percelen werden door middel van perceleringssloten gescheiden. Deze sloten dienden tevens om het natte veengebied te ontwateren. Door de ontwatering kwam het veen droog te liggen en ontstond een geschikt akkergebied.

Als bijkomend gevolg van de ontwatering van het veen daalde het maaiveld en werd de grond weer natter. Aangezien de akkers bloot kwamen te staan aan overstromingsgevaar werden ter bescherming achter- en zijkaden aangelegd. Ondanks deze maatregelen zette de vernatting van de percelen zich door.⁵ Daarom bracht men nieuwe stroken veen in cultuur. Bij de verlenging van de kavels schoof ook vaak de bewoning op. De achterkade werd dan als secundaire ontginningsas in gebruik genomen.⁶ Dit zogenaamde slagenlandschap is nog duidelijk te zien op historische kaarten (afb. 4, 5).

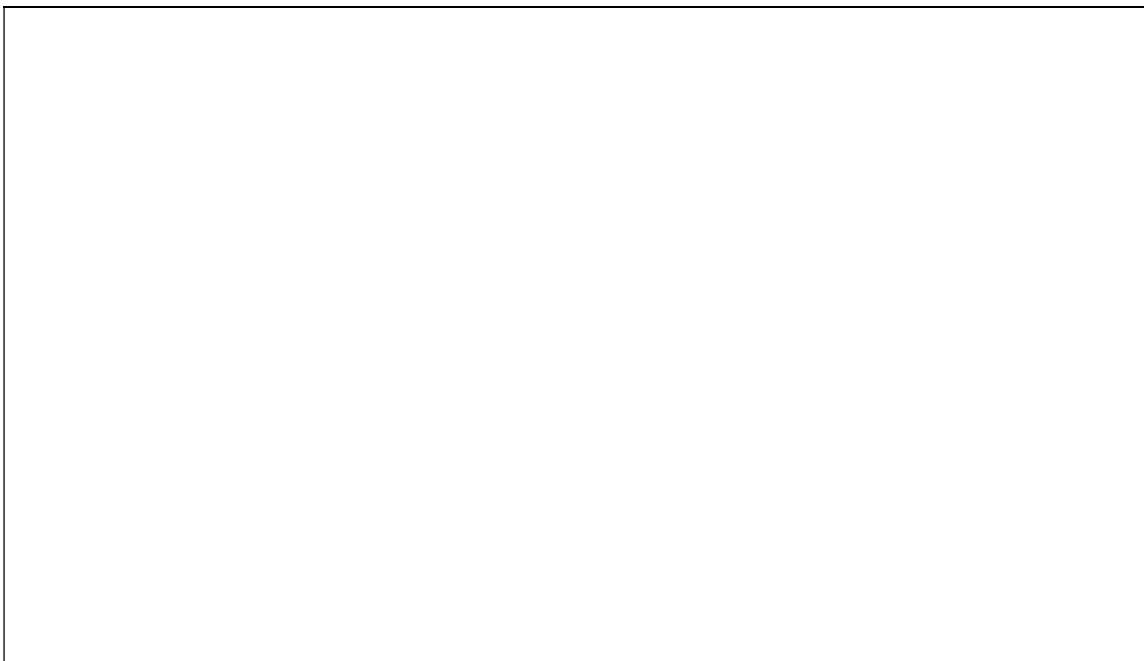
⁵ Borger 1987, 16-17.

⁶ Stol 1993, 29.

3 Het plangebied (rood omlijnd) op de kaart van Visscher uit ca. 1700

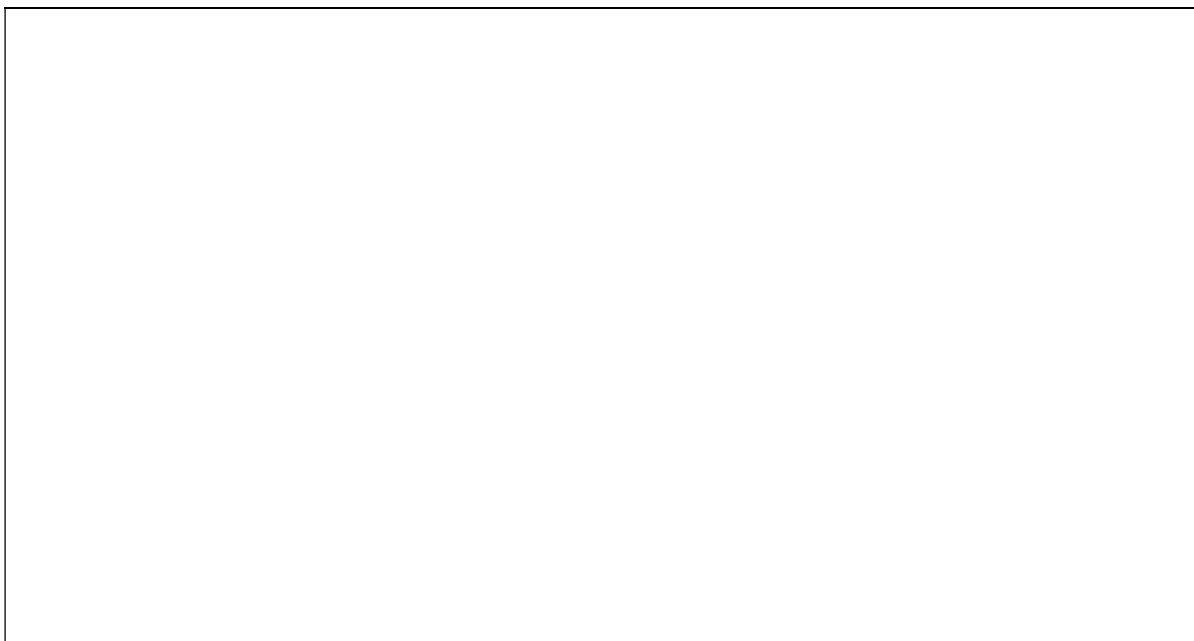
De grootschalige ontginning van het veenlandschap gedurende de late middeleeuwen heeft geleid tot een continu proces van bodemdaling. Hierdoor kregen de zee en de getijdenwerking een toenemende invloed op het land. Met regelmaat overstroomde het veenweidegebied. De zee kon bovendien via het aangelegde slotenstelsel tot diep in het achterland binnendringen. De overstromingen leidden tot erosie van het veen en verbreding van het IJ. Ook ontstonden grote binnenmeren zoals de Haarlemmermeer het aanzienlijk kleinere Lutkemeer. Teneinde het landverlies te bestrijden gaven de graven van Holland in het begin van de 13de eeuw opdracht tot de aanleg van een zeedijk langs de gehele kust van het IJ.⁷

4 Het plangebied (rood omlijnd) op de Grote Historische Provinciale Kaart uit 1850

⁷ Hogenes 1997, 26

3.3.2 Inpolderingen

5 Het plangebied (rood omlijnd) op de Chromotopografische Kaart uit ca. 1900.

De niet omdijkte meren en plassen breidden zich bij elke storm uit. Zo lag begin 17de eeuw ten zuiden van het Lutkemeer het plaatsje Nieuwerkerk waarvan de bebouwing zich vooral bevond ten zuiden van de “Nieuwerkerker Wech” aan de “Kerk Wech” (afb. 2). In 1700 is dit stuk land door het Haarlemmermeer weggespoeld: op de kaart van Visscher heet de “Nieuwerkerker Wech” de “Buyten Kade” en liggen in het Haarlemmermeer de “Ruinen van Nieuwer Kerk” (afb. 3).

Reeds in de 17de eeuw werden plannen gemaakt tot inpoldering, onder anderen door Leeghwater. Tot in de 19de eeuw is het echter niet verder gekomen dan het verstevigen van de oeverbeschoeiing. Nadat in 1836 twee stormen ervoor zorgden dat het water voor de poorten van Amsterdam en in de straten van Leiden kwam te staan werd de Haarlemmermeer uiteindelijk in 1848-1852 met behulp van drie stoomgemalen drooggelegd.⁸

Na de drooglegging van de Haarlemmermeer verkocht het Rijk in 1863 het Lutkemeer aan de gebroeders J.W.H en L. Rutgers van Rozenburg.⁹ Een jaar later lieten zij het meer droogleggen door middel van een stoomgemaal aan de ringvaart van de Haarlemmermeerpolder aan de westzijde van het Lutkemeer (afb. 5). Door de nieuwe polder werd de Lutkemeerweg aangelegd waaraan enkele boerderijen kwamen te liggen: De Melkweg, Tijd is Geld, De Boterbloem, Nooitgedacht en ‘t Oog in’t Zeil (afb. 5). De middeleeuwse dijk de Wijsentkade verloor na de drooglegging zijn waterkerende functie, maar herkreeg die toen Osdorp in 1895 besloot tot de uitvening van de Osdorper Bovenpolder. In 1900 is de polder “In Vervening” (afb. 5).¹⁰ Ook de Akerpolder en de Raasdorperpolder werden eind 19de eeuw uitgeveend: vergelijk de verkavelingen in 1850 en 1900 op afb. 4 en afb. 5.

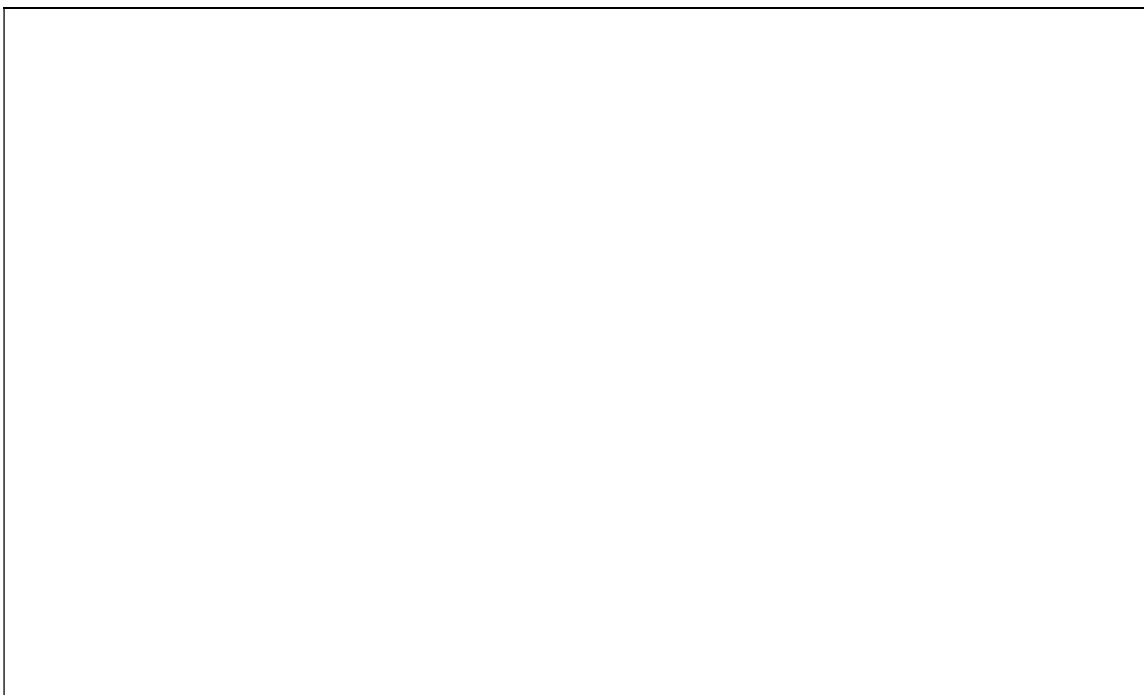
De Lutkemeerpolder heeft ruim 100 jaar louter een agrarische functie vervuld. In 1971 werd langs de zuidwest grens van het plangebied de begraafplaats Westgaarde geopend, waarvoor boerderij Nooitgedacht moest verdwijnen (afb. 5, 6, 8). De Melkweg, op de noordpunt van Westgaarde, en Tijd is Geld, tegenover Westgaarde bestaan nog steeds (afb. 5, 7, 8). De Boterbloem is sterk verbouwd, ‘t Oog in ‘t Zeil is in 1930 goeddeels afgebrand.¹¹

⁸ Stol 1987, 96

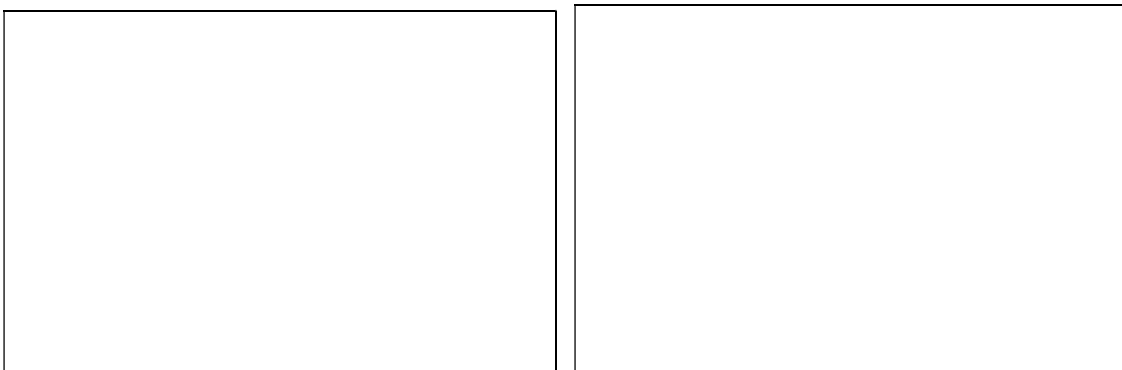
⁹ Hoek Ostende 1977, 112

¹⁰ Aarsen 2003, 40

¹¹ Veldt 2003, 84

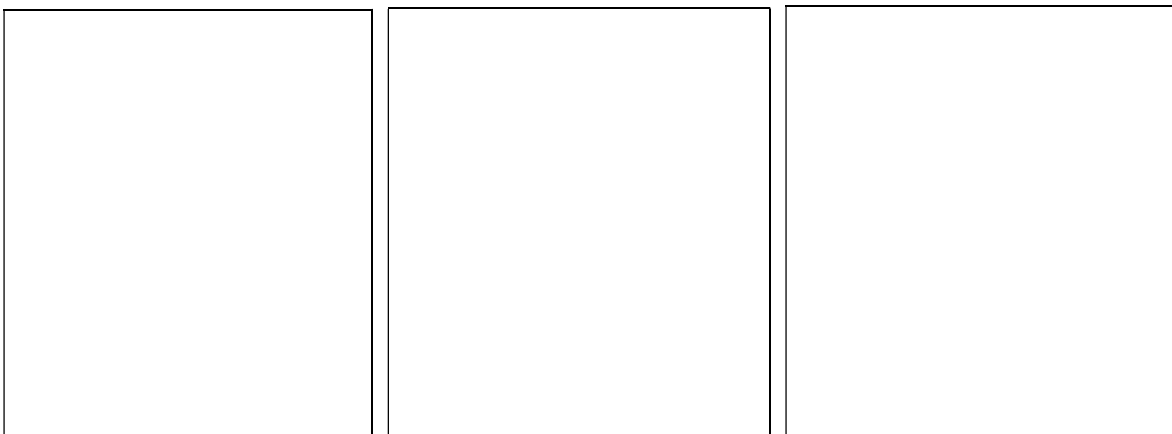

6 Boerderij Nooitgedacht, verdwenen voor Westgaarde (foto 1935 SAA)

7 De Melkweg en Tijd is Geld, naast en tegenover Westgaarde (foto's Atlas van Amsterdam 2010)

Tegenwoordig is in de zuidpunt van de polder het bedrijventerrein Lutkemeer of "Business Park Amsterdam Osdorp" onder ontwikkeling en loopt door noordpunt de Westrandweg (afb. 8).

8 Het plangebied op de kaarten van PW uit 1961 en 2002 en op een luchtfoto uit 2011

3.4 Archeologische inventarisatie van het plangebied

3.4.1 Archeologische Monumentenkaart en Cultuurhistorische Waardenkaart

Binnen het plangebied is volgens de Archeologische Monumentenkaart (AMK) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed geen wettelijk beschermd archeologische monument aangewezen en het gebied ligt niet in een terrein van archeologische waarde (afb. 9). Het verwachtingsbeeld van de AMK is echter algemeen van aard en dient in het kader van de planvorming nader te worden uitgewerkt. Een inhoudelijke en ruimtelijke specificatie van de archeologische verwachtingen volgt uit de historisch-topografische analyse hierboven.

9 Het plangebied Lutkemeerpolder 9rood omlijnd) en omgeving op de AMK (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, juli 2010). De Cultuurhistorische Waardenkaart van de Provincie Noord-Holland komt overeen met het AMK-kaartbeeld

3.4.2 Vindplaatsen in de omgeving van het plangebied

In het plangebied is tot op heden geen archeologisch veldonderzoek uitgevoerd. Ook is in de nabije omgeving geen archeologisch veldonderzoek uitgevoerd in een vergelijkbaar gebied. De eventuele aanwezigheid van archeologische resten en de kwaliteit daarvan is vastgesteld op basis van de bovenstaande inventarisatie van historisch topografische bronnen.

3.4.3 Bodemopbouw

Het maaiveld van de drooggelegde Lutkemeerpolder bevindt zich voor een groot deel nog op het oorspronkelijke polderpeil van ca 5,70 ÷ NAP. Op basis hiervan kan er vanuit gegaan worden dat hier eventuele archeologische sporen of vondsten op geringe diepte onder het huidige maaiveld liggen.

Ter plaatse van Westgaarde en het bedrijventerrein Lutkemeer is het terrein 1,5 – 2 m opgehoogd, zodat eventuele archeologische sporen of vondsten zich daar vanaf 1,5 – 2 m beneden het huidige maaiveld zullen bevinden. De Raasdorperpolder en de Akerpolder zijn ca 3 m diep beneden de oorspronkelijke maaiveldhoogte van 2 m ÷ NAP uitgeveend.

3.5 Conclusie: verwachtingsmodel

Op basis van bovenstaande inventarisatie zijn binnen het plangebied Lutkemeerpolder in de drooggelegde Lutkemeerpolder materiële overblijfselen te verwachten die samenhangen met de gebruiksgeschiedenis van de 12de tot in de 20ste eeuw. Er kunnen in het gebied sporen voorkomen die verband houden met scheepvaart en visserij en sporen van landgebruik vanaf de drooglegging in 1864 tot de 20ste eeuw. In de uitgeveende Raasdorper- en Akerpolder zijn geen archeologische resten meer te verwachten.

4 Archeologische verwachtingskaart

Op basis van de historisch-topografische inventarisatie (hoofdstuk 3) zijn binnen het plangebied Lutkemeerpolder materiële overblijfselen te verwachten die samenhangen met ontginningen en gebruik als veenweidegebied. Dit leidt tot een verwachtingskaart van archeologische materiële neerslag voor het plangebied.

Het plangebied telt acht verwachtingszones

A. Lutkemeerpolder

Archeologische verwachting: laag.

Hier kunnen sporen voorkomen die verband houden met scheepvaart en visserij en sporen van landgebruik vanaf de drooglegging in 1864 tot de 21ste eeuw. Dergelijke overblijfselen hebben weinig tot geen samenhang en een wijde verspreiding. De archeologische verwachting is daarom laag.

B. Lutkemeerweg

Archeologische verwachting: laag.

19de-eeuwse lokale verbindingsweg. De materiële neerslag betreft losse vondsten, afval en sporen van de wegstructuur. Dergelijke sporen hebben een geringe onderlinge samenhang en een wijde verspreiding. De archeologische verwachting is daarom laag.

C. Ringdijk Lutkemeerpolder

Archeologische verwachting: geen

Delen van het tracé van de ringdijk uit de 17de eeuw. De materiële neerslag houdt verband met de dijk aanleg, en bestaat uit losse vondsten, afval of sporen van de dijkstructuur. Hiervoor bestaat in principe een hoge verwachting, maar vanwege het verwijderen van de dijkdelen na de uitvening van de Raasdorperpolder en bij de aanleg van Westgaarde, wordt deze bijgesteld naar een negatieve verwachting.

D. Raasdorperpolder

Archeologische verwachting: geen

Voor deze polder geldt in principe een lage archeologische verwachting, omdat er sporen kunnen voorkomen die verband houden met de ontginningen, het gebruik van het land als veenweidegebied. Maar vanwege het uitvenen van de polder eind 19de eeuw zijn deze sporen niet meer aanwezig en is de archeologische verwachting negatief.

E. Raasdorperweg en -kade

Archeologische verwachting: geen

Betreft een lokale verbindingsweg. De materiële neerslag betreft losse vondsten, afval en sporen van de wegstructuur. Hiervoor geldt een hoge archeologische verwachting. Maar omdat de polder eind 19de eeuw is uitgeveend, worden hier geen sporen meer verwacht en wordt de archeologische verwachting bijgesteld naar negatief.

F. Bewoning langs de Raasdorperweg

Archeologische verwachting: geen

Zone van bewoning en agrarische nijverheid aan de Raasdorperweg. De mogelijke materiële neerslag van deze zone betreft ophogingen, terpen, funderingen van huizen en bedrijfsgebouwen. Hiervoor geldt in principe een hoge archeologische verwachting, maar omdat de polder eind 19de eeuw is uitgeveend, wordt deze bijgesteld naar een negatieve verwachting.

G. Raasdorpermolen

Archeologische verwachting: geen

Betreft de 16de-eeuwse Raasdorperwatermolen. De mogelijke materiële neerslag van deze zone betreft ophogingen en fundering van de molen. De molen is voor 1850 afgebroken en er worden geen resten meer van verwacht, omdat deze bij het uitvenen van de polder eind 19de eeuw verloren zijn gegaan. De archeologische verwachting is daarom negatief.

H. Akerpolder

Archeologische verwachting: geen

Voor deze polder geldt in principe een lage archeologische verwachting. Er kunnen sporen voorkomen die verband houden met de ontginningen en het gebruik van het land als veenweidegebied. Omdat de polder eind 19de eeuw is uitgeveend, zijn deze mogelijke sporen niet meer aanwezig en wordt de archeologische verwachting bijgesteld naar negatief.

5 Archeologische beleidskaart

De archeologische beleidskaart is bedoeld als een ruimtelijk schema van de maatregelen die nodig zijn voor de zorg voor het archeologische erfgoed binnen bepaalde zones of locaties in het plangebied. De verwachting wordt gekoppeld aan de huidige toestand van het terrein en mogelijk opgetreden bodemverstoringen. Dit resulteert in een kaart met twee beleidszones.

Beleidsvariant 10 (verwachtingszone A deels, B)

Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of ondieper dan 0,5 m.

Beleidsvariant 11 (verwachtingszone A deels, C, D, E, F, G, H)

Voor deze zone geldt een negatieve verwachting vanwege een lage verwachting in combinatie met waarschijnlijke verstoring. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt daarom bij alle bodemingrepen.

Voor het gehele plangebied geldt dat ook in geval geen archeologisch veldonderzoek vereist is en er toch archeologische overblijfselen ouder dan vijftig jaar bij bouwwerkzaamheden aangetroffen worden, deze bij de gemeente aangemeld worden, zodat in overleg met de opdrachtgever maatregelen getroffen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

Conclusie

Het voorliggende bureauonderzoek naar archeologische waarden is uitgevoerd voor het plangebied Lutkemeerpolder. De mogelijkheid dat in de grond aanwezige archeologische waarden worden verstoord is afhankelijk van de archeologische verwachting gecombineerd met de huidige toestand van het terrein en mogelijk opgetreden bodemverstoringen.

Aan de hand van de archeologische verwachtingen (p. 16-18) is een beleidskaart (p. 19-20) opgesteld waarin twee beleidsvarianten worden onderscheiden.

Voor de eerste beleidszone (verwachtingszones A deels en B) geldt een uitzondering van archeologisch veldonderzoek bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of ondieper dan 0,5 m..

Voor de tweede beleidszone (verwachtingszone A deels, C, D, E, F, G, H) geldt een uitzondering van archeologisch veldonderzoek bij alle bodemingrepen.

Voor het gehele plangebied geldt de wettelijke meldingsplicht. Dit houdt in dat ook in geval geen archeologisch vervolgonderzoek is vereist en toch bodemvondsten ouder dan vijftig jaar worden aangetroffen dit aan Bureau Monumenten en Archeologie gemeld wordt zodat in overleg met de opdrachtgever maatregelen getroffen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

Bronnen

Digitale bronnen

ARCHIS: Archeologisch Informatiesysteem: <http://www.archis.nl/archisii/html/index.html>

CHW: Cultuurhistorische Waardenkaart provincie Noord-Holland: <http://chw.noord-holland.nl>

SAA: Stadsarchief Amsterdam: <http://beeldbank.amsterdam.nl>

Literatuur

Aarsen, A., *Landelijk Amsterdam. Monumenten van het buitenleven*. Amsterdam 2003

Borger, G.J., 'Ontgonnen, bedijkt, bebouwd. De agrarische voorgeschiedenis van het stedelijk gebied', in: Heinemeijer, W.F. en Wagenaar, M.F., *Amsterdam in kaarten*.

Verandering van de stad in vier eeuwen cartografie. Ede/Antwerpen 1987, 16-19

BMA, *Ruimte voor Geschiedenis. Beleidsnota Monumenten en Archeologie Amsterdam 2005-2010*, Amsterdam 2005

Hoek Ostende, J.H. van den, 'Het stoomgemaal van de Lutkemeerpolder', *Amstelodamum* 64, 1977, 112-115

Hogenes, K., *Costelijck Stadswater. Geschiedenis van de Amsterdamse waterhuishouding in vogelvlucht*. Amsterdam 1997

Provincie Noord-Holland, *Leidraad Landschap en Cultuurhistorie Noord-Holland. Ontwikkelen met Ruimtelijke Kwaliteit*. Haarlem 2010

Stol, T., 'De Longen van de leeuw. Dreiging en droogmaking van de Haarlemmermeer', in: Heinemeijer, W.F. en Wagenaar, M.F., *Amsterdam in kaarten. Verandering van de stad in vier eeuwen cartografie*. Ede/Antwerpen 1987, 97-99

Stol, T., *Wassend water, dalend land. Geschiedenis van Nederland en het water*. Utrecht/Antwerpen 1993

Veldt, M. van der, *Ruim Zicht. Boerderijen onder het zand van Amsterdam Nieuw West, Wormer 2003*

Appendix: Beleidsvarianten, stroomschema

Het archeologisch beleid wordt als maatwerk voor een bepaald plangebied in Amsterdam vastgesteld aan de hand van elf varianten, die een afweging bieden op basis van de aard van de verwachting in combinatie met de specifieke (oppervlakte/diepte) bodemingreep.

- 1: Gebieden met bekende archeologische waarden. Aangezien hier met zekerheid archeologische overblijfselen aanwezig zijn, is bij elke bodemingreep ongeachte het oppervlak of de diepte archeologisch onderzoek noodzakelijk.
- 2: Bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 50 m² of minder dan 0,5 m onder maaiveld.
- 3: Gebieden met een hoge archeologische verwachting langs nog aanwezige historisch infrastructurele assen / in een historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. Deze gebieden zijn onbebouwd of de bebouwing dateert van vóór de 19de eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 100 m² of minder dan 0,5 m onder maaiveld.
- 4: Bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting langs nog in het landschap zichtbare historisch infrastructurele assen / in historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. De bebouwing dateert uit het einde van de 19de eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 100 m² of ondieper dan de 19de en 20ste eeuwse ophogingen.
- 5: Bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting langs voormalige (overbouwde of opgehoogde) historisch infrastructurele assen / in een historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. De bebouwing of ophoging dateert uit de 20ste eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 500 m² of ondieper dan de 20ste eeuwse ophogingen.
- 6: Onbebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting in de landelijke periferie van Amsterdam. Hier liggen archeologische vondsten dicht aan het oppervlak, zodat relevante archeologische lagen kunnen zijn opgenomen in de bouwvoor. De bouwvoor heeft gemiddeld een diepte van 0,3 – 0,5 m waaronder een eerste sporenvlaak zichtbaar wordt. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of minder dan 0,5 m onder maaiveld.
- 7: Bebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). De bebouwing dateert uit het einde van de 19de en de 20ste eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of ondieper dan de 19de en 20ste eeuwse ophogingen.
- 8: Terreinen met een hoge archeologische verwachting die als vaarweg in gebruik zijn binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij ingrepen in de waterbodem kleiner dan 500 m².
- 9: Gebieden met een lage archeologische verwachting die als vaarweg in gebruik zijn of waren binnen en buiten het historische centrum van Amsterdam. Uitzondering van

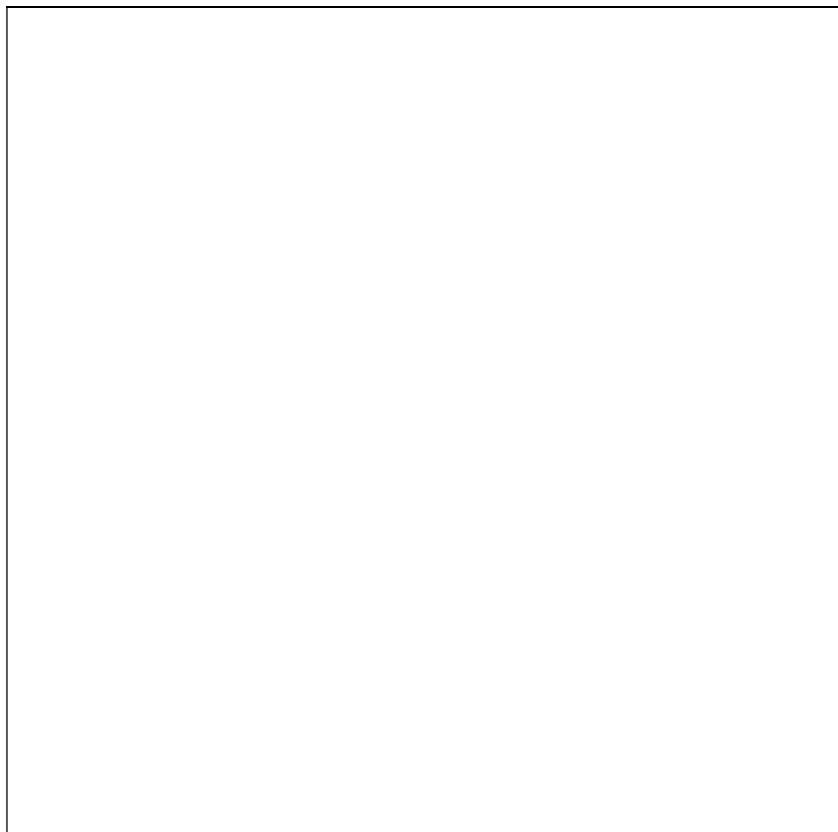
archeologisch veldonderzoek geldt bij ingrepen in de (voormalige) waterbodem binnen het historisch centrum kleiner dan 2.500 m² en buiten het historisch centrum kleiner dan 10.000 m².

- 10: Gebieden met een lage archeologische verwachting die onder water liggen, of die onder water gelegen hebben en ingepolderd zijn of opgespoten zijn. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij ingrepen kleiner dan 10.000 m² of in de oorspronkelijke waterbodem of in het oorspronkelijke maaiveld.

- 11: Gebieden zonder archeologische overblijfselen omdat hier al archeologisch onderzoek of grootschalig grondverzet heeft plaatsgevonden voor bijv. zware funderingen, kelders, tunnels e.d. en gebieden in de voormalige landelijke periferie van Amsterdam buiten de Singelgracht met een lage archeologische verwachting die bovendien opgehoogd, onderheid en bebouwd zijn aan het einde van de 19de en in de 20ste eeuw. Hier geldt een vrijstelling van archeologisch onderzoek.

Gebieden waar al archeologisch onderzoek heeft plaatsgevonden zijn wel indirect van belang voor archeologische planning omdat ze aanwijzingen geven voor de eventuele aanwezigheid van archeologische resten in omliggende gebieden.

Voor de beleidsvarianten, 4, 5 en 7 tot en met 10 geldt dat het dieptecriterium op de uiteindelijke beleidskaart nader wordt gespecificeerd.

Stroomschema archeologie BMA

Colofon

Archeologisch Bureauonderzoek 12-100

Voor akkoord controle proces en waardestelling:

Hoofd afdeling Archeologie BMA
Prof. dr. J.H.G. Gawronski

Datum:	17-10-2012
Status:	definitief
Redactie:	prof. dr. J.H.G. Gawronski
Tekst:	dr. J. Euwe
Cartografie:	drs. J. van den Dijssel

© Bureau Monumenten & Archeologie, Gemeente Amsterdam, 2012
Postbus 10718, 1001 ES Amsterdam, 020-2514900

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enigerlei andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van BMA. BMA aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.